

Received: 14.10.2020
Accepted: 3.05.2021
Published: 30.12.2021

Roczniki Administracji i Prawa
Annals of The Administration and Law
2021, XXI, z. specjalny: s. 113-127
ISSN: 1644-9126
DOI: 10.5604/01.3001.0015.6075
<https://rocznikiadministracjiiprawa.publisherspanel.com>

Andrzej Marian Świątkowski*
Nr ORCID: 0000-0003-1753-7819

WARUNKI ROZWOJU I WPŁYW SZTUCZNEJ INTELIGENCJI NA PRACĘ, ZATRUDNIENIE I INNE NIEKTÓRE PRAWNIE NIEUREGULOWANE W UNII EUROPEJSKIEJ ZAGADNIENIA SPOŁECZNE, TECHNOLOGICZNE I GOSPODARCZE

CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT AND IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON WORK AND OTHER CERTAIN LEGAL SOCIAL, TECHNOLOGICAL AND ECONOMIC ISSUES IN THE EUROPEAN UNION

Streszczenie: Unia Europejska znajduje się we wstępnej fazie zarządzania warunkami wzrostu sztucznej inteligencji. Wychodząc z założenia, że powyższa elektroniczna technologia przyszłości powinna być godna zaufania, gwarantować bezpieczeństwo jej użytkownikom i rozwijać się pod przewodnictwem człowieka, Unia powinna móc przekonać państwa członkowskie do niezbędnej potrzeby stosowania w praktyce przez wszystkich zainteresowanych nowoczesnych, elektronicznych technologii przy równoczesnym przestrzeganiu europejskich wartości, zasad i praw człowieka. Powyższy wspólny cel, niezwykle istotny dla przyszłości społeczeństw europejskich oraz jednolita unifikacyjna strategia jego osiągnięcia, łączy państwa członkowskie UE. Powyższe stwierdzenie ma zastosowanie wobec wszystkich państw członkowskich EU, także tych, które przejawiają ponadprzeciętne ambicje do stania się europejskimi liderami w zakresie wykorzystania sztucznej inteligencji dla rozwoju gospodarczego i społecznego. Zważywszy, że Unia Europejska rywalizuje z USA i Chinami, uzasadnione jest postawienie pytania, czy zamierzona przez Unię Europejską strategia rozwoju i korzystania ze sztucznej inteligencji umożliwi osiągnięcie powyższego celu.

Słowa kluczowe: elektroniczne technologie, rynek pracy, sztuczna inteligencja, Unia Europejska

* prof. zw. dr hab.; Akademia Ignatianum w Krakowie. Źródła finansowania publikacji: Wyższa Szkoła Humanitas; e-mail: andrzej.swiatkowski@uj.edu.pl

Summary: The European Union is in the initial phase of managing the conditions for the growth of artificial intelligence. Assuming that the above-mentioned electronic technology of the future should be trustworthy, guarantee the safety of its users and develop under human leadership, the Union should be able to convince the Member States of the necessary need for all interested parties to apply modern electronic technologies in practice while respecting European values, principles and human rights. The above common goal, extremely important for the future of European societies, and a uniform unified strategy for achieving it, binds the EU Member States. The above statement applies to all EU Member States, including those with above-average ambitions to become European leaders in the use of artificial intelligence for economic and social development. Considering that the European Union is competing with the USA and China, it is justified to ask whether the strategy of the development and use of artificial intelligence intended by the European Union will enable the achievement of the above goal?

Keywords: artificial intelligence, electronic technologies, European Union, labour market

WPROWADZENIE

Sztuczna inteligencja (SI), intensywnie i systematycznie rozwijająca się w skali globalnej, wywiera w coraz większym stopniu wpływ na zatrudnienie, gospodarkę i społeczeństwo. W połowie ubiegłego stulecia załączkami sztucznej inteligencji były urządzenia spełniające funkcję narzędzi pracy stosowanych przez człowieka. W miarę postępu automatyczne urządzenia i maszyny zaczęły być wykorzystywane przy pracach wykonywanych przez ludzi jako ich „współpracownicy”. Obecnie, wraz z postępem elektronicznym, automatyczne urządzenia wyposażone w zdolność do samodzielnego uczenia się zaczynają przejmować część czynności i zadań uprzednio wykonywanych przez pracowników, osoby zatrudnione lub pracujące na własny rachunek – samozatrudnionych. Ocenia się, że w pierwszym kwartale aktualnego stulecia wielkość rynku sztucznej inteligencji wyniesie 38,8 miliardów USD¹. W porównaniu z rokiem 2017, w którym instytucje Unii Europejskiej (UE) zdecydowały się monitorować rozwój (SI), będzie miał miejsce wprost niewyobrażalny wzrost wartości sztucznej inteligencji w skali światowej – 5743%. Słusznie zatem Komisja Europejska (KE) uważa, że „sztuczna inteligencja zmienia nasz świat”², podobnie jak za czasów pierwszej rewolucji przemysłowej uczynił to silnik parowy, a w okresie drugiej – energia elektryczna. Ponieważ SI może wpływać i wywierać pozytywne i negatywne następstwa w UE oraz państwach członkowskich tworzących tę organizację regionalną na kontynencie europejskim oraz w społeczeństwach tych państw, Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (EKES) zobowiązał się monitorować sytuację i postęp czyniony przez SI nie tylko w sferach produkcyjnej i technologicznej, ale również w sprawach bezpieczeństwa, etyki i społecznych. SI stanowi wyzwanie w jedenastu dziedzinach życia społeczno-ekonomicznego³.

¹ Opinie Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego (EKES), 526. Sesja plenarna EKES-U, 31.05.2017 r. – 1.06.2017 r. Opinia EKES „Sztuczna inteligencja: wpływ sztucznej inteligencji na jednolity rynek (cyfrowy), produkcyjny, konsumpcję i społeczeństwo” (Opinia z inicjatywy własnej EKES), Sprawozdawca C. Muller, pkt 1.1. Dz.Urz. UE C 288/1, 31.08.2017, powoływana dalej jako „Opinia EKES”.

² Załącznik do komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, EKES i Komitetu Regionów. Skoordynowany plan w sprawie sztucznej inteligencji, Bruksela, 7.12.2018 r., COM(2018) 795 final Annex.

³ Bezpieczeństwo, etyka, prywatność, przejrzystość, praca, kształcenie i umiejętności zawodowe, (nie)równość i włączenie społeczne, ramy prawne i regulacyjne, rządzenie i demokracja, prowadzenie wojen, superinteligencja. Opinia EKES, pkt 1.5.

Od dnia ogłoszenia powyższej opinii EKES stał się przedstawicielem zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego UE. Obowiązkiem EKES jest inicjowanie i nadanie kształtu społecznym debatom na temat SI, podejmowanie działań w celu jej centralizacji oraz odpowiedniej stymulacji tak, aby rozwijała się z interesami UE i jej państw członkowskich. Do udziału w dyskusjach na temat SI wezwane zostały wszystkie zainteresowane strony i podmioty: politycy i decydenci polityczni, przedstawiciele przemysłu, partnerzy społeczni, konsumenci, organizacje pozarządowe, placówki oświatowe, instytucje naukowe, zakłady opieki zdrowotnej, eksperci i nauczyciele akademicy z rozmaitych dziedzin wiedzy, między innymi takich jak: SI, bezpieczeństwo, etyka, ekonomia, nauki o pracy, nauki prawne, nauki behawioralne, psychologia, filozofia⁴.

W niniejszym opracowaniu przedstawiam warunki rozwoju SI w EU bezpośrednio dotyczące pracy świadczonej przez człowieka wspólnie z „uczącymi się” urządzeniami automatycznymi oraz kwestie dotyczące zagadnień prawnych regulujących funkcjonowanie SI pod bezpośrednim nadzorem człowieka, osób zatrudnionych, kontrolujących czynności zlecone przez przedsiębiorców ponoszących odpowiedzialność za organizację i sposób wykonywania pracy przez SI.

1. WPŁYW ROZWOJU SI NA PRACĘ, ZATRUDNIENIE, SYSTEMY ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO I INNE PRAWNIE UREGULOWANE ZAGADNIENIA ŻYCIA SPOŁECZNEGO

EKES nie ma wątpliwości, że SI wpłynie na wielkość zatrudnienia oraz na rodzaj i charakter wielu miejsc pracy. Tym samym wpłynie na systemy zabezpieczenia społecznego państw członkowskich UE⁵. Będzie to wpływ porównywany z tym, jaki miał miejsce w czasach poprzednich rewolucji przemysłowych⁶. Wymienieni autorzy nazywają współczesne przemiany technologiczne, w tym także SI, „drugim wiekiem maszyny”. Ich zdaniem świat spod znaku „uczących się” maszyn, platform zatrudnienia i tłumu osób konkurujących o pracę będzie znacząco różnił się od współczesnej rzeczywistości, odchodzącej w cień. Tak jak w czasach wcześniejszych rewolucji przemysłowych, jakie przeżyła ludzkość, kiedy maszyny zastąpiły siłę mięśni człowieka, we współczesnym okresie rozwoju SI nowe, zautomatyzowane maszyny i cyfrowe technologie szybko zastępują potencjał umysłowy i poznawcze umiejętności ludzi. SI przejmie więc nie tylko prace fizyczne wykonywane przez mniej wykwalifikowanych zatrudnionych, zwanych w USA, „niebieskimi kołnierzykami” (*blue collar workers*), ale także wszystkich innych zatrudnionych, zarówno średnio, jak i wysoko kwalifikowanych pracowników umysłowych (*white collar employees*).

SI jest technologią o ogólnym przeznaczeniu, oddziałującą jednocześnie na wszystkie działy gospodarcze i społeczne współczesnych państw i ich społeczeństw. Nie jest to jednak kres naszej cywilizacji, mimo że postęp technologiczny jest tak szybki i zaskakujący, że nie nadążają za nim nie tylko ludzie. W tyle pozostaje prawo, mentalność, organizacje i insty-

⁴ Tamże, pkt 1.2.

⁵ Tamże, pkt 3.1.8.

⁶ E. Brynjolfsson, A. McAfee, *Maszyna. Platforma. Tłum. Jak ujarzmić cyfrową rewolucję?*, Warszawa 2019; E. Brynjolfsson, A. McAfee, *Wyścig z maszynami. Jak rewolucja cyfrowa napędza innowacje, zwiększa wydajność i w nieodwracalny sposób zmienia rynek pracy*, Warszawa 2020.

tucje. Nawet w czasach niezwykle potężnych i użytecznych technologii cyfrowych pewne ludzkie umiejętności są cenione wyżej niż kiedykolwiek wcześniej. Jest bardzo ważne, abyśmy zrozumieli te zjawiska, rozważyli ich konsekwencje i potrafili opracować strategie, które pozwolą ludziom stawić czoła wyzwaniu, jakim jest wysokie bezrobocie, i innym negatywnym konsekwencjom wyścigu z maszynami.

SI wykorzystywana do wykonywania określonych zadań i poszczególnych czynności, zwłaszcza takich, które są niebezpieczne dla zatrudnionych, świadczących ciężkie, niebezpieczne, uciążliwe, nieprzyjemne, brudne, monotonne prace, może przynosić tym pracownikom, którzy uprzednio je wykonywali, znaczne korzyści. Dotychczas zatrudnieni przy tego typu zajęciach zawodowych ludzie mają szansę zostać przeniesieni do wykonywania prac lżejszych, bardziej interesujących, wymagających wprawdzie pewnych umiejętności zawodowych, które wszakże niemal każdy zdolny i chętny do pracy będzie mógł nabyć. Zatem SI przyczyni się do podniesienia poziomu intelektualnego mniej wykształconej części poszczególnych społeczeństw.

EKES trafnie akcentuje, że przeważająca większość prac wykonywanych dotychczas przez ludzi składa się z elementów angażujących w różnym zakresie i stopniu umiejętności intelektualnych zatrudnionych. Jeżeli słusznie zakłada się, że SI w dalszej kolejności poza zadaniami rutynowymi przejmie czynności, wymagające umiejętności przetwarzania dużych baz danych oraz obowiązki sformułowane przez strony stosunków pracy, polegające na przewidywaniu na podstawie opisów zgromadzonych informacji i doświadczeń rozwoju określonych sytuacji i procesów społeczno-gospodarczych, SI jako nowoczesna technologia, wywierająca wpływ na zatrudnienie, będzie miała też zastosowanie do prac wykonywanych przez osoby wysoko wykwalifikowane. Może to oznaczać, że dotychczasowe, powszechnie obowiązujące dobowe (ośmiogodzinne) i tygodniowe (czterdziestogodzinne) normy obowiązującego obecnie czasu pracy zostaną zredukowane, niekiedy znacznie, na rzecz poważnie przedłużonych – poza obowiązujące dobowe (jedenastogodzinny) i tygodniowe (trzydziestopięciodzinny) – okresy wypoczynku.

Czwarta rewolucja przemysłowa, której najbardziej charakterystycznymi symptomami są elektroniczne technologie zatrudnienia – platformy pracy⁷, cyfrowe rynki pracy oraz SI może nie pozbawić dotychczas zatrudnionych miejsc i stanowisk pracy, lecz znacznie przyczynić się do odmiennego nastawienia partnerów społecznych, przedsiębiorców i ich organizacji oraz pracowników i związków zawodowych reprezentujących ich interesy zawodowe i socjalne w procesach negocjowania warunków zatrudnienia i wynagrodzenia za pracę, innych – mniej korzystnych dla pracowników aniżeli uregulowane przez powszechnie obowiązujące normy prawa pracy – praw i obowiązków stron indywidualnych i zbiorowych stosunków pracy, jak również innych spraw nieunormowanych w przepisach Kodeksu pracy w sposób bezwzględnie obowiązujący. W tego typu negocjacjach, znamionujących pokojowy charakter relacji panujących w stosunkach pracy, powinny uczestniczyć władze publiczne, reprezentujące, w zależności od zakresu obowiązywania, rynek unijny lub rynki krajowe zainteresowane rezultatami powyższych rokowań dotyczących interesów UE bądź jej poszczególnych państw członkowskich. Powyższa konstatacja ma szczególne znaczenie w tych państwach członkowskich UE, w których istnieją Rady Dialogu Społecznego, zo-

⁷ A.M. Świątkowski, *Elektroniczne technologie zatrudnienia ery postindustrialnej*, Kraków 2019, passim.

bowiązane przepisami do ustalania warunków zatrudnienia i płacy minimalnej, w których w rzeczywistości wymiana zapatrywań na sprawy krajowych rynków pracy nie ma miejsca. SI i następstwa wynikające z jej niekontrolowanego rozwoju powinny w znacznym stopniu przyczynić się do współdziałania przedstawicieli interesów państwowych oraz partnerów społecznych w kształtowaniu maksymalnie korzystnej dla wszystkich zainteresowanych polityki społeczno-gospodarczej wobec SI.

SI z pewnością wywrze znaczący wpływ na powstanie nowych, nieznanych dotychczas miejsc pracy, typy i rodzaje zatrudnienia oraz sposoby jej wykonywania. Aplikacje, algorytmy stosowane w SI i innych elektronicznych technologiach umożliwiają przedsiębiorcom zatrudniającym pracowników oraz innych zatrudnionych, a także osoby teoretycznie pracujące „na własny rachunek” – samozatrudnione niestosowanie się do obowiązujących standardów zatrudnienia. Ci ostatni (samozatrudnieni) w rzeczywistości pozostają w stałej zależności od osób i podmiotów, na rzecz których wykonują pracę lub świadczą usługi. SI umożliwia nie tylko ludziom, ale również automatom przydzielanie zadań i czynności do realizacji. Pozwala na dysponowanie ich czasem pracy oraz zarządzanie innymi współczynnikami składającymi się na treść stosunków pracy. Zezwala również maszynom, uruchomionym przez zatrudniających, na stałe i dokładne monitorowanie postępów pracy pracowników i innych zatrudnionych. SI umożliwia więc zatrudniającym szeroki, niemal niekontrolowany przez nikogo, dostęp do spraw z życia prywatnego osób zatrudnionych.

W piśmiennictwie prawa pracy coraz częściej stawiane jest pytanie, kto kogo nadzoruje w stosunkach pracy – pracownicy, zautomatyzowane urządzenia, czy odwrotnie?⁸ Zważywszy, że dotychczas elektroniczne technologie, również „uczące się” maszyny oraz SI na razie nie są w stanie samodzielnie uruchomić nieautoryzowanej przez pracodawcę kontroli pracowników i innych zatrudnionych, nie ma podstaw do zastanawiania się, czy maszyny mogą dla własnego dobra i korzyści przejąć nadzór nad pracą wykonywaną przez ludzi oraz pracodawcami zatrudniającymi pracowników. EKES, pisząc w opinii wydanej w 2017 r. „faktem pozostaje jednak, że technika nie przejmuje nad nami [ludźmi – A.M.Ś.], kontroli” ma nadal rację. SI nie kontroluje ludzi pracy. Nie jest jednak pewne, ze względu na tempo uczenia się automatów, że w niekontrolowanym procesie rozwoju tej technologii władze publiczne oraz partnerzy społeczni nie będą w stanie – mimo że powinni to czynić – nadzorować rozwoju SI. Tu nie chodzi bowiem o to, co może osiągnąć SI, ale o to, co potrafią uczynić ludzie rozwijający możliwości automatycznych maszyn, pozwalające na rozszerzenie i pogłębienie możliwości inteligentnego działania maszyn wobec innych ludzi. Nadzór nad SI jest szczególnie istotny w przypadku inteligencji rozszerzonej (*augmented intelligence*), ponieważ nadzór nad tą pogłębioną formą technologii wykracza poza możliwości współczesnego człowieka. Stworzone przez ludzi automatyczne maszyny nie ograniczają swojego potencjału intelektualnego do tego, co „zaszczepił” w nich człowiek, ich kreator, występujący w charakterze „twórcy”. W tandemie człowieka z „uczącą się” maszyną nie sposób założyć, aby bardziej wykształcony i pomysłowy twórca SI był skłonny podporządkować się nadzorowi innego, mniej doświadczonego, rozwiniętego i twórczego wynalazcy. Z tej przyczyny nadzór nad SI musi przybrać

⁸ M. Ivanowa, J. Bronowicka, E. Kocher, A. Degner, *The App as a Boss? Control and Autonomy in Application-Based Management*, Arbeit/Grenze/Fluss – Work in Progress interdisziplinärer Arbeitsforschung, nr 2, Frankfurt (Oder), passim.

jedną wspólną formę prawną i organizacyjną. Jednolita koncepcja nadzoru SI powinna być oparta na wspólnych obywatelom UE, etycznych fundamentach. Szanse UE na wypracowanie jednolitego, wspólnego modelu rozwoju SI nie tylko w ramach jednego „starego” kontynentu, ale również w skali globalnej, upatrywać należy w wartościach zdefiniowanych w normach traktatowych, w szczególności w Kartce praw podstawowych (Kpp) UE⁹.

Systemy SI wypracowywane w Azji i Ameryce Północnej nie zawierają wartości etycznych. Władze konkurujących państw (USA i Chin) o osiągnięcie światowego przywództwa w sprawach i zakresie oddziaływania SI koncentrują się przede wszystkim na inwestycjach w jawne badania nad SI oraz poznawanie i korzystanie z maksymalnych możliwości dużej ilości danych. Tego typu postawa i podejmowanie działania wynikają z ambicji poszczególnych państw w konkurencji o pierwszeństwo w świecie do korzystania ze SI. Jednym z najważniejszych postulatów przedstawionych w opinii EKES jest wezwanie do „opracowania i ustanowienia jednolitego kodeksu etycznego w zakresie rozwoju, wdrażania i stosowania sztucznej inteligencji”¹⁰.

Urzeczywistnienie powyższego zamierzenia powinno być realizowane w nie tylko w ramach UE, lecz także w skali globalnej, w granicach obowiązujących w UE podstawowych norm, wartości, swobód i praw człowieka. W ramach takiego planu powinny być uwzględnione następujące zagadnienia, problemy i sprawy: 1) bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne; 2) kwestie transparentności, zrozumiałości, zdolności do wyjaśniania funkcjonalności systemów SI; 3) możliwości ich kontrolowania; 4) kształcenie i rozwijanie umiejętności posługiwania się SI i korzystania z niej; 5) równa dostępność i dystrybucja możliwości oferowanych przez SI ludziom. Korzystanie ze SI musi być zagwarantowane na równych prawach wszystkim użytkownikom. Ochrona prywatności wymaga, aby dane przekazywane przez SI o potencjalnych użytkownikach wszelkiej jakości produktów objęte zostały ochroną prawną. Ramy prawne funkcjonowania SI wymagają dostosowania obowiązujących w UE aktów prawnych w kilku prawnie chronionych obszarach. Jednym z nich są swobody obywatelskie. Zakładając, że SI może doprowadzić do skutków niezgodnych z ustalonymi regulacjami prawnymi, konieczne jest zajęcie stanowiska w sprawach odnoszących się do odpowiedzialności materialno-prawnej „uczących się” maszyn, samodzielnie podejmujących działania niekorzystne albo szkodliwe dla ludzi i ich majątków.

W sprawach dotyczących konstrukcji cywilno-prawnych instrumentów odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez roboty zostały sformułowane zalecenia na temat ewentualnej możliwości wprowadzenia odrębnego pojęcia prawnego e-osobowości. EKES wyraził wobec tego pomysłu i propozycji jej uregulowania prawnego sceptyczne zapatrywanie¹¹. Nie bez racji uznał, że przeniesienie odpowiedzialności majątkowej za szkodę wyrządzoną przez automaty prowadziłoby bezpośrednio do wyłączenia odpowiedzialności cywilno-prawnej osób fizycznych i prawnych występujących w charakterze twórców takich urządzeń, posiadających zdolność „uczenia się” i czynienia użytku z postępów edukacyjnych i szkoleniowych. Podzielam powyższe zapatrywanie. Jestem zdania, że odpowiedzialnymi za postępowanie wszelkiego rodzaju automatycznych ma-

⁹ Dz.Urz. UE, C 326/391, 26.10.2012.

¹⁰ Opinia EKES, pkt 3.6.

¹¹ Rezolucja Parlamentu Europejskiego (PE) z 12.01.2017 r. zawierająca zalecenia dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki [2015/2103(INL)] oraz Sprawozdanie Światowej Komisji ds. Etyki Wiedzy Naukowej i Technologii (COMEST) w sprawie etyki robotyki. Zob. P. Stylec-Szromek, *Sztuczna inteligencja – prawo, odpowiedzialność, etyka*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej” 2018. Seria: Organizacja i Zarządzanie, z. 123, s. 501 i n.

szyn i urzędzeń mogą być w świetle przepisów prawa cywilnego wyłącznie ludzie lub podmioty, które zostały uznane za ich twórców, a więc producenci. Odpowiedzialność taką powinni także ponosić niestaranni lub wadliwi użytkownicy tych urządzeń, nieprzestrzegający w procesach ich stosowania wskazówek opracowanych przez producentów. EKES nie sformułował jednak w omawianej opinii stanowczych zaleceń zmierzających do odrzucenia pomysłu wyposażenia SI i innych automatów w osobowość elektroniczną. Definitywną konkluzję w tej kwestii uzależnił od dokładnego przeanalizowania stanu aktów prawnych obowiązujących w państwach członkowskich i UE, judykatury sądów krajowych, orzekających w sprawach cywilnych i handlowych w państwach członkowskich oraz orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE. *De lege lata* systemy prawne państw członkowskich nie rozstrzygają dylematu dotyczącego bezpośrednio, cywilno-prawnej odpowiedzialności za szkodę przez urządzenia niemające osobowości prawnej.

W ostatnim, piątym punkcie opinii na temat SI, EKES podkreślił, iż w początkowym stadium rozważań nad nowym, związanym z czwartą rewolucją przemysłową zjawiskiem nie można ocenić szans poszczególnych społeczeństw na rozwój w świecie tego współczesnego fenomenu. W cytowanej opinii podkreślono pilną potrzebę krytycznego monitorowania zmian wywołanych szybkimi przemianami, występującymi bezpośrednio po sobie. Ocena nowego, nieznanego wcześniej zjawiska została zakwalifikowana do kategorii bardzo ważnych nowoczesnych problemów wymagających oceny „z szerokiej perspektywy” i natychmiastowych reakcji na „ważne i przełomowe zmiany, zarówno technologiczne, jak i społeczne w dziedzinie sztucznej inteligencji i sferach z nią powiązanych”¹². Za najbardziej istotne zmiany technologiczne uznane zostały: „uderzające lub znaczące skoki” w rozwoju umiejętności SI, poprzedzające nie tylko prawdziwe, ale nawet nieuchronne i w dodatku bliskie prawdopodobieństwo zmaterializowania się ogólnej SI. Natomiast w sferze społecznej wymieniona została „znaczna redukcja pracy bez perspektyw na nowe miejsca pracy”¹³. Z tego względu partnerzy społeczni zostali wymienieni bezpośrednio, po decydentach politycznych, jako osoby i podmioty żywo interesowane uregulowaniem tych problemów i udziałem w pracach mających na celu uzgodnienie warunków rozwoju SI w ramach UE oraz w skali globalnej. Ta ostatnia konstatacja dotycząca zakresów potencjalnego wpływu UE na rozwój SI na innych kontynentach jest wątpliwa z uwagi na bardzo mocną konkurencję dla UE na arenie międzynarodowej – w Ameryce Północnej i w Azji – w sprawach dotyczących SI. W przygotowanym 25.04.2018 r. przez instytucje UE komunikacie otwarcie przyznano, że „Europa pozostaje w tyle w zakresie prywatnych inwestycji w SI”¹⁴.

2. ROLA KE W WYZNACZANIU WYMAGAŃ I WARUNKÓW ROZWOJU SI

Inspiracją do podjęcia przez UE działań na rzecz uregulowania warunków rozwoju SI był szczyt cyfrowy zorganizowany we wrześniu 2017 r. w okresie sprawowania przez Estonię prezydencji Rady UE. Estonia jest jednym z bardziej zaawansowanych państw UE, korzystających z technologii SI. Władze tego państwa jako pierwsze w UE uruchomiły projekt w wymiarze

¹² Opinia EKES, pkt 5.2.

¹³ Tamże.

¹⁴ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, „Sztuczna inteligencja dla Europy”, 237 final, Bruksela, 24.04.2018 r. [SWD(2018) 137 final], COM(2018).

sprawiedliwości, przekazujący w drobnych sprawach majątkowych władzę sądowniczą SI. W niektórych stanach USA aplikacje oparte na SI wspierają pracę sędziów w sprawach penitencjarnych poprzez oszacowanie prawdopodobieństwa dopuszczenia się recydywy przez skazanego, ubiegającego się o warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbywania części kary, stosowania aresztu tymczasowego oraz wyznaczania długości kary pozbawienia wolności¹⁵.

Przed wymienionym szczytem, w maju 2017 r., KE opublikowała przegląd strategii na rzecz jednolitego rynku cyfrowego w państwach członkowskich UE¹⁶. Uczyniła to na polecenie Rady Europejskiej (RE), zainteresowanej w przedstawieniu europejskiego podejścia do problematyki SI¹⁷. Celem europejskiej inicjatywy wobec SI są także wymienione w części drugiej niniejszego artykułu opracowania – opinia EKES oraz zalecenie PE na temat odpowiedzialności cywilnoprawnej „uczących się” automatycznych maszyn. Kwietniowy komunikat KE jest lakoniczny. Jednym z trzech jego punktów jest zapowiedź zwiększenia przygotowania państw członkowskich UE na zmiany społeczno-gospodarcze wywołane przez SI. Powyższa konieczność dotyczy modernizacji systemów kształcenia i szkolenia, wspierania zmian na rynku pracy oraz przystosowania systemów ochrony socjalnej. W komunikacie nie zamieszczono konkretnych informacji na temat podejmowania działań w trzech wymienionych sferach zagrożonych przez SI. Natomiast w punkcie trzecim tego komunikatu unijny prawodawca miał oparcie w nocie wcześniej przygotowanej przez Europejskie Centrum Strategii Politycznej KE¹⁸.

Akcentując potrzebę zapewnienia rozwoju SI w odpowiednich ramach etycznych i prawnych KE, wyjaśniła, że warunki rozwoju SI powinny znajdować oparcie w wartościach unijnych, a więc być zgodne z przepisami Kpp UE, co oznacza, iż KE nie wyszła poza ramy opinii przedstawionej przez EKES w części drugiej niniejszego opracowania. Zaleciła jedynie potencjalnym podmiotom, zainteresowanym warunkami rozwoju SI, zapoznanie się z przygotowawanymi wytycznymi, dotyczącymi spraw niezwiązanych z zagadnieniami bezpośrednio odnoszącymi się do problemów etycznych i prawnych, jakie mogą być wywołane przez SI¹⁹. W istocie rzeczy jedyną przesłanką, jaka została w większym stopniu – aniżeli zmiany społeczno-gospodarcze – zasygnalizowana w punkcie trzecim komunikatu KE, jest zapowiedź współpracy „z zainteresowanymi stronami za pośrednictwem europejskiego sojuszu na rzecz SI”²⁰. Nie wiadomo więc, jakie podmioty zostały zaproszone do powyższej współpracy: państwa członkowskie i instytucje UE, przedsiębiorcy i organizacje związkowe, środowiska naukowe i twórcze, organizacje pozarządowe mające doświadczenie w zakresie etyki związanej z SI. Pewnego rodzaju wskazówką są sformułowania w ostatnim akapicie wprowadzenia omawianego komunikatu, zgodnie z którymi powodzenie efektywnych warunków rozwoju SI w UE jest uzależnione od „połączenia sił” przez wszystkie zainteresowane instytucje i podmioty sprawowania skutecznego nadzoru nad systemami technologicznymi, przejawiającymi zdolności – do pewnego stopnia autonomicznie – inteligentnego działania w celu osiągnięcia konkretnych efektów²¹.

¹⁵ A. Pokrzywniak, *Czy zastąpią nas roboty? Analiza wpływu sztucznej inteligencji oraz innych technologii na rynek pracy*, Część 1, hrstowarzystzenie.pl.czyzastopia.nas-roboty-analiza, 10.10.2019.

¹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=COM;2017:228:FIN>.

¹⁷ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14-2017-INIT/pl/pdf>.

¹⁸ *The Age of Artificial Intelligence*, 2018.

¹⁹ KE chodziło o zasady odpowiedzialności za produkty, a nie na przykład szkody wyrządzone przez SI.

²⁰ Komunikat Komisji do..., s. 4.

²¹ Zob. Iloraz sztucznej inteligencji. Potencjał sztucznej inteligencji w sektorze publicznym, wyd. 3, THINK-TANK, Warszawa 2020, s. 35 i n.

Pierwsze konkretne wypowiedzi dotyczące zamierzonych działań wobec niekontrolowanego rozwoju SI zostały sformułowane w dalszym fragmencie końcowego akapitu prezentowanego komunikatu KE. Można się z niego dowiedzieć, że podstawowym celem kształtowania warunków rozwoju SI w UE jest „maksymalizacja wpływu inwestycji na poziomie unijnym i krajowym”. Wydaje się, że powyższe sformułowanie oznaczać może zarówno dążność do osiągnięcia najlepszych z możliwych korzyści za „wszelką cenę”. Można jednak uważać, że owe maksymalne dla wzrostu gospodarczego efekty mogą być aprobowane tylko wówczas, gdy nie kolidują z wyznawanymi przez UE i jej członków wartościami.

Z powyższym, aprobowanym przez UE, ograniczeniem rozwoju SI należy się zgodzić i akceptować oraz popierać „wspieranie synergii i współpracy w całej UE”, wymaganej do osiągnięcia powyższego, nadrzędnego celu. Wymiana najlepszych praktyk między państwami członkowskimi UE oraz wspólne definiowanie i wybór najbardziej skutecznych działań umożliwiających zapewnienie konkurencyjności UE w skali światowej w sprawach rozwoju SI są właściwymi strategiami i technikami, umożliwiającymi UE i jej członkom konkurowanie o pozyskanie i korzystanie z technologii immanentnie związanych i gwarantowanych przez SI, w sprawach dotyczących powtarzalnych, ciężkich i/lub niebezpiecznych czynności i zadań wykonywanych dotychczas przez ludzi, a nie przez roboty. Generalnie przyjmuje się, że nowoczesna technologia SI nieuchronnie prowadzi do likwidacji niektórych prac wykonywanych przez ludzi i równocześnie stwarza nowe, dotychczas nieznanne, możliwości zatrudnienia.

Uwzględniając powyższe uwarunkowania, należy stwierdzić, że głównym zadaniem UE w ciągu najbliższych lat będzie przygotowanie społeczeństw wszystkich państw członkowskich tej europejskiej organizacji do rozwijania podstawowych umiejętności cyfrowych, umożliwiających zarówno wspólne działanie, jak i uzupełnienie umiejętności zawodowych, polegających na współpracy oraz wykonywaniu prac przez urządzenia automatyczne. Idea posiadania podstawowej umiejętności przez człowieka do ciągłego, nieprzerwanego, systematycznego kształcenia i rozwijania umiejętności zawodowych w całym okresie aktywności zawodowej, od czasu osiągnięcia pełnoletniości, przynajmniej do dnia nabycia uprawnień do świadczeń z zabezpieczenia społecznego, a nawet w niektórych przypadkach dłużej, umożliwia władzom publicznym finansowanie i organizowanie szkoleń pozwalających na zdobywanie nowych zdolności i kwalifikacji, umożliwiających osobom profesjonalnie aktywnym zawodowo na utrzymanie się na rynku pracy. Taka polityka wymaga również zapewnienia tym osobom, które utraciły dotychczasową pracę i nie mają żadnych możliwości zdobywania nowych uprawnień zawodowych – i tym samym możliwości ponownego wkroczenia na rynek pracy – właściwą ochronę socjalną.

Wątek zabezpieczenia społecznego osób pozbawionych szans dalszego kontynuowania zatrudnienia, korzystania z finansowych świadczeń ubezpieczenia społecznego albo ustalenia i wprowadzenia w życie podstawowych, minimalnych i powszechnie dostępnych programów gwarantujących minimalne kwoty zabezpieczenia społecznego wypłacanych tym byłym zatrudnionym, którzy nie uzyskali z racji własnej pracy świadczeń socjalnych, pozostawiam na uboczu. W niniejszym opracowaniu koncentruję się na możliwościach współpracy osób aktywnych zawodowo ze SI. Wymaga ona od ludzi młodych podejmowania działań umożliwiających wykonywanie czynności i zadań w sferach opanowanych przez SI, polegających na sprawowaniu nadzoru, kierowaniu i koordynowaniu oraz wykonywaniu tych czynności, jakich bez udziału człowieka SI nie jest w stanie ani podjąć, ani zrealizować oraz współdzia-

łaniu z nią ze względu na cechy, jakich nie posiadają automatyczne maszyny. Komunikat KE zapowiada: 1) tworzenie programów szkolenia i przekwalifikowania zawodowego osób wykonujących pracę potencjalnie zagrożoną procesami automatyzacji wywołanymi przez nowoczesne elektroniczne technologie zatrudnienia, w tym również SI; 2) uruchomienie programów umożliwiających poznanie przyszłych skutków możliwych i dokonywanych zmian na rynku pracy oraz powstających potrzeb dostosowania umiejętności i kształcenia zawodowego do zapotrzebowania rynku pracy w perspektywie kilku lat; 3) kształcenie od podstaw specjalistów w zakresie umiejętności cyfrowych. Realizacja powyższych zamierzeń wymaga nawiązania i kontynuowania współpracy przedsiębiorców oraz organizacji pracowników (związków zawodowych) z instytucjami edukacyjnymi, posiadającymi wystarczające umiejętności cyfrowe i chcącymi z nich korzystać w celu włączenia SI do oddziaływania w najszerzej pojętej kategorii spraw zatrudnienia i edukacji zawodowej.

„Skoordynowany plan w sprawie SI” KE zakłada, że SI „stworzona” w Europie (*made in Europe*) wyjdzie naprzeciw aspiracjom obywateli, zareaguje na ich potrzeby społeczne i zwiększy konkurencyjność UE i państw członkowskich w niej stowarzyszonych na globalnym rynku²². SI jest postrzegana przez KE jako technologia przestrzegająca reguł etycznych, obowiązujących w UE. Przeto jednym z najważniejszych punktów tego planu, spisanego na wniosek KE przez ekspertów do spraw SI, jest zobowiązanie – instytucji unijnych, państw członkowskich UE oraz wszystkich podmiotów i osób biorących udział w opracowaniu wytycznych w zakresie etyki związanej z SI – do przestrzegania tych zasad²³. Wymienione instytucje, podmioty i osoby muszą więc uwzględniać etykę w stadium projektowania i tworzenia ram prawnych rozwoju SI w UE.

Jedną z najważniejszych dla instytucji UE zasad rozwoju SI jest skodyfikowanie właściwych ram prawnych dla wszelkiego rodzaju innowacji, jakie będą mieć miejsce w następstwie wykorzystania przez obywateli UE technologii wprowadzonych dzięki możliwościom stworzonym przez SI. Powyższe podejście ma zagwarantować cyfrowe bezpieczeństwo ludziom przed nieuczciwymi działaniami dla ich prywatności podczas tworzenia, na podstawie technologii SI, wspólnej europejskiej przestrzeni danych.

Nie omawiam tego aspektu wątku warunków rozwoju SI w UE. Analizuję SI z perspektywy pracy oraz szans osób inaczej zatrudnionych na rynku pracy, wynikających z konieczności posiadania w okresie czwartej rewolucji przemysłowej umiejętności zawodowego dostosowywania się do wymagań stawianych przez elektroniczne technologie zatrudnienia, włącznie z SI. Umiejętność uczenia się przez zatrudnionych w ciągu całego życia zawodowego oraz elastyczność podejścia do stabilizacji na rynku pracy są ważnymi cechami ułatwiającymi adaptację zawodową zarówno osób kształcących się, jak i aktywnych zawodowo. Elastyczne dostosowywanie się do wymagań modernizowanego przez SI rynku pracy²⁴ zostało zapisane w realizowanych już planach KE działania na rzecz cyfrowej edukacji oraz było testowane w dwóch ostatnich latach „cyfrowych możliwości”²⁵.

²² Załącznik do komunikatu... z 1.12.2018 r., COM(2018)797 final, s. 2.

²³ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/high-level-expert-group-artificial-intelligence> oraz http://ec.europa.eu/research/ege/pdf/ege_ai_statement_2018.pdf.

²⁴ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-opportunity-traineeships-boosting-digital-skill-job>; <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=16962&langId=en>.

²⁵ COM(2018)22.

3. BIAŁA KSIĘGA I INNE DZIAŁANIA PODEJMOWANE DLA OKREŚLENIA POZYCJI SI W UE

Plany i zamierzenia UE wobec SI zostały zebrane i zapisane w dokumencie, jakim jest „Biała księga w sprawie sztucznej inteligencji. Europejskie podejście do doskonałości i zaufania”²⁶. Stosunkowo mało miejsca poświęcono w tym dokumencie sprawom zatrudnienia, rynku pracy oraz przepisom prawnym. Kwestia braku równego traktowania ze względu na płeć została wymieniona – jako potencjalne zagrożenie – w pierwszym akapicie na pierwszej stronie białej księgi. Takie podejście do zagadnienia SI oznacza, że UE będzie promowała SI w takim zakresie, w jakim ani jej, ani państwom członkowskim i ich obywatelom nie będą zagrażały uboczne skutki stosowania tej innowacyjnej technologii w stosunkach gospodarczych i społecznych. Biała księga dąży do sformułowania strategicznych wariantów umożliwiających wiarygodne wykorzystanie SI dla osiągnięcia gospodarczego wzrostu oraz społecznego dobrobytu. KE jest świadoma, iż powyższe dwie, wzajemnie powiązane, wartości są oparte na danych. Główną siłą SI jest postęp w dziedzinie obliczeń i zwiększająca się dostępność danych. UE ma ambicję, „aby stać się światowym liderem w dziedzinie innowacji w gospodarce opartej na danych i jej zastosowaniach”²⁷.

Przedstawiając korzyści, jakie wynikają i wynikać mogą ze SI dla obywateli, przedsiębiorstw i usług oraz interesu publicznego, autorzy białej księgi nie zamieścili przykładów odnoszących się do pracy i innych form niepracowniczego zatrudnienia. Zaznaczyli jedynie, że systemy SI mogą odegrać znaczącą rolę „we wspieraniu procesu demokratycznego i praw socjalnych”²⁸. Znacznie dokładniej natomiast wskazali, w jaki sposób narzędzia wykorzystywane przez SI będą mogły przyczynić się do ochrony obywateli przed przestępczością i aktami terrorystycznymi²⁹. Biała księga w gruncie rzeczy jest opisem modeli strategicznych określających środki współpracy politycznej, umożliwiające osiągnięcie „ekosystemów doskonałości i zaufania”, pozwalających UE na „stanie się najbardziej atrakcyjną, bezpieczną i dynamiczną gospodarką sprawnie wykorzystującą dane (...) umożliwiające (...) poprawę życia wszystkich [jej – dop. AMŚ] obywateli”³⁰.

W opracowanym przez ekspertów powołanych przez KE katalogu wytycznych w sprawie godnej zaufania SI³¹ wśród siedmiu warunków rozwoju SI w UE na pierwszym miejscu wymieniona została przewodnia i nadzorczą rola człowieka³². Tym samym w białej księdze rozwiązany został dylemat, jakiego nie można rozstrzygnąć na temat roli SI w prawie i w stosunkach pracy. Inne wymagania wobec SI, częściowo interesujące prawnika specjalizującego się w prawie pracy i zabezpieczenia społecznego oraz polityki społecznej, wymienione w białej księdze obejmują: ochronę prywatności i zarządzanie danymi oraz niedyskryminację. Ten ostatni warunek został wymieniony wraz z sytuacją (różnorodność), w jakiej może znajdować się osoba dyskryminowana oraz sprawiedliwością, rozumianą jako wymaganie

²⁶ COM(2020) 65 final, Bruksela 19.02.2020 r.

²⁷ Tamże, s. 2.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże, przypis 5.

³⁰ Tamże, s. 3.

³¹ COM(2019) 168.

³² Tamże, s. 11.

stosowane wobec SI, dotyczące potrzeby stosowania neutralnej oceny, a więc obiektywnego postępowania, wobec osoby nietraktowanej na równych prawnych z członkami społeczności, w jakiej ona (ta osoba) żyje i pracuje. Można także próbować włączyć do kategorii spraw związanych z polityką społeczną warunki wymienione w tym katalogu w dalszej kolejności: dobrostan socjalny i odpowiedzialność prawna za nadmierną aktywność lub brak przedsiębiorczości SI. Głównym założeniem polityki UE wobec SI jest korzystanie z takiej technologii i umożliwienie jej samodzielnego funkcjonowania pod warunkiem przestrzegania wartości, zasad i praw podstawowych obowiązujących w tej ponadnarodowej, europejskiej organizacji. Według tego założenia korzystanie z technologii SI nie może – w sprawach dotyczących pracy – prowadzić do naruszenia wolności chronionych przepisami UE, godności człowieka, zasady równouprawnienia, ochrony danych osobowych i prywatności.

Doświadczenia instytucji UE dowodzą, że niektóre algorytmy SI są wykorzystywane niezgodnie z powyższymi zasadami. Niektóre programy SI naruszają zasadę niedyskryminowania ze względu na płeć³³ lub pochodzenie i przynależność narodową³⁴. Dzieje się to z powodu uchybień popełnionych przez ludzi programujących SI. Według UE powyższe zaniedbania mogą być usunięte, gdy producenci „uczących się” maszyn będą stosowali się do bardziej precyzyjnych, skutecznie stosowanych przez państwa członkowskie UE standardów obowiązujących w prawie unijnym.

Problem korzystania ze SI zatem tkwi w systemach legislacyjnych UE i jej państw członkowskich. KE uważa, iż konieczne jest ulepszenie ram legislacyjnych warunków rozwoju SI. Można, jej zdaniem, to uczynić, poprzez: 1) skuteczne stosowanie i egzekwowanie obowiązujących, bardziej przejrzystych, przepisów unijnych i krajowych; 2) rozszerzenie obowiązującego zakresu ochrony koncentrującej się na pracy i objęcie ochronnymi przepisami również usług opartych na sztucznej inteligencji; 3) uelastycznienie obowiązujących przepisów poprzez objęcie ochroną systemów penetrowanych przez SI w trakcie cykli ich funkcjonowania; 4) zminimalizowanie niepewności występujących między podmiotami gospodarczymi (producentem i użytkownikiem) w wyniku wprowadzenia SI do już działających na rynku programów i urządzeń; 5) identyfikowanie i bezzwłoczne uwzględnianie nowych, nieuregulowanych dotychczas przepisami unijnymi wykrytych – niebezpiecznych dla cyberbezpieczeństwa – zagrożeń w trakcie korzystania przez SI z dostępnych narzędzi, urządzeń, programów i technologii³⁵.

Najbardziej mocnym stwierdzeniem zamieszczonym w białej księdze dotyczącej SI jest przykład ilustrujący wykorzystanie tej technologii w sytuacjach wywierających wpływ na prawa pracownicze. Tego rodzaju sytuacje są uznawane za przypadki obciążane wysokim ryzykiem. Przeto powinny być uwzględnione przy opracowywaniu ram regulacyjnych dotyczących SI.

Wykorzystywane do szkolenia SI zbiory danych powinny być wystarczająco obszerne, aby mogły być znane za reprezentatywne, racjonalne, co jest równoznaczne z eliminacją danych

³³ S. Tolan, M. Miron, E. Gomez, C. Castillo, *Why Machine Learning May Lead to Unfairness: Evidence from Risk Assessment for Juvenile Justice in Catalonia*, ICAIL '19: Proceedings of the Seventeenth International Conference on Artificial Intelligence and Law, June 2019, s. 83 i n., <https://doi.org/10.1145/3322640.3326705>.

³⁴ J. Buolamvini, T. Gebru, *Gender Shades: Intersectional Accuracy Disparities in Commercial Gender Classification*, Proceedings of the 1st Conference on Fairness, Accountability and Transparency, Proceedings of Machine Learning Research, 2018, vol. 81, s. 77 i n.

³⁵ COM(2020) 65 final, Bruksela 19.02.2020 r., s. 15 i n.

umożliwiających nierówne traktowanie. Zbiory danych analizowanych przez SI muszą bowiem uwzględniać wszystkie odpowiednie scenariusze niezbędne do uniknięcia niebezpiecznych sytuacji³⁶. Prowadzenie rejestrów i przechowywanie danych powinno być zamieszczone w odpowiednich ramach regulacyjnych, które muszą przewidywać reguły przechowywania dokładnych rejestrów do szkolenia i testowania systemów SI. To samo dotyczy dokumentacji dotyczącej metod, procesów, technik i szkoleń wykorzystywanych do konstruowania, weryfikowania i badania prawdziwości systemów SI. Natomiast same zbiory danych mogą być przechowywane wyłącznie w niektórych uzasadnionych przypadkach.

Informacje przekazywane SI winny być zrozumiałe dla osób korzystających z usług SI. Użytkownicy tej technologii muszą mieć świadomość celów, do realizacji których konkretny system SI może być wykorzystywany. W związku z tym obywatele UE muszą być wyraźnie powiadomieni, że kontaktują się z urządzeniami automatycznymi, a nie z człowiekiem. Wiarygodność tych systemów jest uzależniona od solidności pod względem technicznym i dokładności. Najważniejsze jest, aby systemy SI działały pod wpływem korzystających z nich ludzi. W powyższym stwierdzeniu nie chodzi wyłącznie o sprawowanie nadzoru przez osoby zatrudnione, współdziałające z SI i jednocześnie sprawujące nad nią bezpośredni nadzór. Sprawowanie nadzoru przez człowieka wymienione w przedostatnim punkcie siedmiopunktowego katalogu opracowanego przez zespół autorów Białej księgi ma na względzie następujące sytuacje³⁷:

- wynik działania systemu SI nie wywiera skutków, jeżeli nie został poddany kontroli i zatwierdzony przez człowieka;
- nawet skontrolowany i zaakceptowany przez człowieka rezultat działania SI może ulec zmianie na skutek ludzkiej interwencji;
- system SI podlega obowiązkowemu monitorowaniu w trakcie jego aplikacji oraz gwarantuje użytkownikowi zdolność do interwencji w czasie rzeczywistym i dezaktywizacji uruchomionego automatycznego narzędzia albo programu. Wynika to z obowiązku nałożenia w fazie projektowania SI stosownych ograniczeń operacyjnych.

Adresatami przedstawionych w Białej księdze obowiązków prawnych, sformułowanych w modelu propozycji ram regulacyjnych, powinny stać się – zdaniem KE – podmiot albo podmioty, które „najlepiej mogą zająć się wszelkimi potencjalnymi zagrożeniami”, na jakie mogą narazić się użytkownicy technologii i programów SI³⁸. Zgodnie z prawem UE powinni to być producenci, a nie automatyczne urządzenia lub nadzorujący je ludzie. Powyższej konstatacji nie powinna zmienić nawet wcześniej sygnalizowana propozycja wyposażenia SI w e-osobowość prawną. Wymienione w Białej księdze obowiązki mają mieć – wedle jej autorów – zastosowanie do wszystkich bez wyjątku podmiotów gospodarczych, dostarczających produkty lub usługi oparte na SI na terytorium UE. Powyższe kryterium umożliwia domaganie się spełnienia warunku zgodnego z prawem funkcjonowania SI w obrębie wspólnego unijnego rynku od wszystkich przedsiębiorców światowych bez względu na to, czy mają siedzibę na terytorium administracyjnym EU.

³⁶ Tamże, s. 21-22.

³⁷ Tamże, s. 24-25.

³⁸ Zob. J. Mazur, *Unia Europejska wobec rozwoju sztucznej inteligencji: proponowane strategie regulacyjne a budowanie jednolitego rynku cyfrowego*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020, nr 9, s. 13 i n.

KONKLUZJA

Podzielałam zapatrywania wyrażone w fachowej literaturze przedmiotu, że „temat SI stał się jednym z kilku kluczowych w polityce europejskiej”³⁹. Powyższą hipotezę potwierdzają przedstawione w niniejszym opracowaniu dokumenty KE. Stwierdzić jednak należy, że bez zbadania nastawienia najważniejszych państw członkowskich UE, Francji i Niemiec, do problemu SI nie można zająć odpowiedzialnego stanowiska wobec przedstawionych w artykule zapatrywań KE wobec SI. Może się to wydawać paradoksalne, ale najbardziej zaawansowane działania związane ze stosowaniem SI w Europie podjęte zostały dwadzieścia, a nie trzy lata temu. Taka sytuacja miała miejsce w Estonii. Współcześnie Estonia ma opinię najbardziej zdigitalizowanego społeczeństwa na świecie. 99% usług publicznych w tym państwie zostało udostępnionych w formie cyfrowej⁴⁰. Podstawę sukcesu elektronicznej administracji w tym kraju stanowi współpraca władz państwowych, sektora publicznego ze sferą prywatną. Zatem sukces pożądanego przez społeczeństwo rozwoju SI wynika z właściwego zarządzania elektronicznymi technologiami. UE jest dopiero we wstępnej fazie zarządzania warunkami wzrostu SI. Pierwsze stadium prounijnej polityki rozwoju SI, jaką UE obecnie realizuje, przybrało formę prawną i organizacyjną współpracy instytucji unijnych oraz właściwych organów poszczególnych państw członkowskich. Celem takiej polityki unijnej wobec SI jest ujednoczenie działań mających na celu przekonanie innych państw, USA i Chin, o podstawowym warunku rozwoju – nadzorze człowieka nad SI, jaki może być zagwarantowany i w pełni zrealizowany jedynie w Europie. Wychodząc z założenia, że SI, jako elektroniczna technologia przyszłości, musi być godna zaufania i gwarantować bezpieczeństwo jej użytkownikom, UE ma szansę przekonać państwa członkowskie, będące jej członkami, do niezbędnej potrzeby stosowania w praktyce przez wszystkich zainteresowanych, nowoczesnych, elektronicznych technologii i równoczesnego przestrzegania europejskich wartości, zasad i praw człowieka. Ten wspólny cel łączy państwa członkowskie UE, zwłaszcza te, które przejawiają ambicje do stania się liderami w zakresie wykorzystania SI do rozwoju gospodarczego i społecznego. UE konkuruje do objęcia stanowiska światowego lidera, natomiast dwa jej największe państwa członkowskie, Niemcy i Francja, mają ambicję wysunięcia się na czoło stawki liderów SI na kontynencie europejskim. Jest więc możliwe i bardzo prawdopodobne, że ambitne projekty unijne na temat warunków rozwoju SI w UE zostaną zrealizowane.

Bibliografia

Brynjolfsson E., McAfee A., *Maszyna. Platforma Tłum. Jak ujarzmić cyfrową rewolucję?*, Warszawa 2019.

Brynjolfsson E., McAfee A., *Wyścig z maszynami. Jak rewolucja cyfrowa napędza innowacje, zwiększa wydajność i w nieodwracalny sposób zmienia rynek pracy*, Warszawa 2020.

Buolamvini J., Gebru T., *Gender Shades: Intersectional Accuracy Disparities in Commercial Gender Classification*, Proceedings of the 1st Conference on Fairness, Accountability and Transparency, Proceedings of Machine Learning Research, 2018, vol. 81.

³⁹ Poraz..., s. 35.

⁴⁰ Tamże, s. 52.

Ivanowa M., Bronowicka J., Kocher E., Degner A., *The App as a Boss? Control and Authonomy in Application-Based Management*, Arbeit/Grenze/Fluss – Work in Progress interdisziplinärer Arbeitsforschung, nr 2, Frankfurt (Oder).

Mazur J., *Unia Europejska wobec rozwoju sztucznej inteligencji: proponowane strategie regulacyjne a budowanie jednolitego rynku cyfrowego*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020, nr 9.

Pokrzywniak A., *Czy zastąpią nas roboty? Analiza wpływu sztucznej inteligencji oraz innych technologii na rynek pracy*, Część 1, hrstowarzyszenie.pl.czyzastopia.nas-roboty-analiza, 10.10.2019.

Stylec-Szromek P., *Sztuczna inteligencja – prawo, odpowiedzialność, etyka*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej” 2018 Seria: Organizacja i Zarządzanie, z. 123.

Świątkowski A.M., *Elektroniczne technologie zatrudnienia ery postindustrialnej*, Kraków 2019.

Tolan S., Miron M., Gomez E., Castillo C., *Why Machine Learning May Lead to Unfairness: Evidence from Risk Assessment for Juvenile Justice in Catalonia*, ICAIL '19: Proceedings of the Seventeenth International Conference on Artificial Intelligence and Law, June 2019, <https://doi.org/10.1145/3322640.3326705>.